

اصطلاحات و تعبيرات عرفانی كشف الاسرار

* اصطلاحات و تعبيرات
عرفانی كشف الاسرار.
* دکتر کاظم دزفولیان.
* چاپ اول، تهران: طایفه،
۱۳۸۸.

تفسیر كشف الاسرار و عده الابرار، نوشته ابوالفضل رشیدالدین میبیدی، یکی از نمونه‌های زیبایی نثر فارسی است. میبیدی (اوایل قرن ۶ هجری) این تفسیر را بر اساس تفسیری موجز از خواجه عبدالله انصاری، عارف قرن پنجم هجری نوشته است. تفسیر كشف الاسرار، تفسیر همه آیات قرآن است. شیوه میبیدی در تفسیر آیات، بدین گونه است که نخست، چند آیه را نقل می‌کند و سپس در ۳ بخش به تفسیر آیات می‌پردازد. در بخش اول، ترجمه فارسی آیات و مفهوم لفظی آیات نقل می‌شود. در بخش دوم، تفسیری روایی و مفهومی از آیات ارائه می‌شود و در بخش سوم، برداشتی عرفانی و تصویری ذوقی از آیات می‌آید که در واقع، برای این بخش نمونه دیگری در تاریخ ادبیات فارسی نمی‌توان نشان داد. در این بخش، جای جای تعبیراتی از خواجه عبدالله انصاری نقل می‌شود و به قول میبیدی، رموز عارفان و اشارات صوفیان و لطایف مذکران بیان می‌شود. دستمایه کتاب حاضر، همین بخش سوم از تفسیر كشف الاسرار میبیدی است. از آنجا که تعابیر ذوقی و عرفانی میبیدی از آیات قرآن کریم در طول کتاب پراکنده است و با توجه به حجم کتاب (۱۰ جلد)، گردآوری و دسته‌بندی این تعبیرات، دست‌یابی پژوهشگران حوزه عرفان و تصوف به این تعبیرات را تسهیل خواهد نمود. در این کتاب، که در واقع فرهنگنامه‌ای از اصطلاحات و تعبيرات عرفانی و ذوقی به‌کاررفته در نوبت سوم از تفسیر كشف الاسرار و عده الابرار رشیدالدین میبیدی است، این اصطلاحات بررسی شده است: آتشیان، آدم، آیین خوردن، اثم، اجابت و استقامت، اخلاص، ادب، ارباب حوائج، ارکان اسلام و ایمان، استجابات، استسلام، اعداء دین، امانت، امانت پیغمبر، انابت، انفاق، اولوالأمر، اولیاءالله، ایثار، ایمان، بر، بسم الله الرحمن الرحیم، بشارت، بقاء، بلا، بندگی و عبودیت، تحلیه النفس، تزکیه و تهذیب نفس، تسبیح، تشبیه، تصوف، تعظیم، تنزیه و تقدیس پروردگار، توانگری، توبه، توحید، توکل، جامع، جود، جان و تن، جسد آدمی، جهاد، چهار مرغ خلیل، حال، حامدون، حج، حجاب، حرص و قناعت، حکمت، حلال و حرام، حمایتگاه‌های خداوند، حیا، حیرت، خیانت، خشوع، خفض جناح، خلفاء زمین، خواب، خوف و رجا، خیانت، خیر و شر، درد و رنج، دریای نجات، دریای هلاک، دعا، دعوت و داعی، دل، دنیا، دوستی، دین حق، ذکر، رازداری، راکعون، راه حق و حقیقت، ربانیان، رحمت و غضب، رحمان و رحیم، رسالت و نبوت، رزق، رضا، روح، روز، روز آدینه، روزه، رؤیای صادق، رؤیت خدا، رهبت، ریا، زاهد، زکات،

زنا، زندگان، زندگانی، زینت، سائحون، سائمه، ساجدون، سالک (رونده، محقق، ر بوده)، سبع المثنائی، سخا، سر، سعادت، سعی، سفر، سُکر، سکینه، سماع، سیر، شارب، شادی، شراب، شرایع، شرک، شریعت و طریقت و حقیقت، شک و یقین، شفاء، شکر، شناخت خدا، شهادت، صاحب دل، صالح، صبر، صحبت، صدق و راستی، صدقه، صفا و مروه، صفات خدا، صورت خدا، صوفی، ضلالت و هدایت، طالب علم و معلوم، طلب، طهارت، طیبیات، عابد، عارف، عالم، عالم‌ها، عالمیان، عجله و مسارعت، عدل، عرش، عزم، عفو، عقل، علم، علم یقین، عنایت، عهد و پیمان، عیان، غازی، غفلت و یقظت، غیرت، فاحشه (غزش)، فرار، فراست، فزع، فقر، فنا و نیستی، قبض و بسط، قبله، قرآن، قرابت، قرب، قریه/مدینه، قسط، قسم، قسوت دل، قلب سلیم، قناعت، قهر خداوند، قیامت، کرامت حق تعالی، کفر، گریستن، لایالی، متردیه، متقی، محرر (آزاده)، مرگ، مرید و مراد، مزدور، مشاهده و معاینه، معجزه و کرامت، معراج، معرفت، معروف و منکر، مقامات محمد (ص)، مقام محمود، مناهج السالکین (هفت دریا)، مُنَحْنَقَه، مواصلت، موقوده، مؤمن، ندای حق، نطیحة، نظر، نعمت، نعمت دین، نفس و دل، نقطه جمع، نماز، نمایش و روش و کوشش، نوافل، نور، واجب امر و واجب حق، وحی و رسالت، ورع، وسیله، وصیت، وعده، وفا، وقت، هجرت، همسایه.

پس از اصطلاحات و تعبيرات عرفانی، در بخشی جداگانه، برخی از اعلام تاریخی که در واقع از صوفیان و عارفان هستند و در كشف الاسرار میبیدی نامی از آنها ذکر شده است، توضیح داده شده‌اند. اشخاصی که معرفی مختصری از آنها نقل شده است، عبارتند از: ابراهیم ادهم، خواجه عبدالله انصاری، شداد اوس، ابوامامه باهلی، یازید بسطامی، جنید بغدادی، روبیم بغدادی، شقیق بلخی، سهل بن عبدالله تستری، سفیان ثوری، وکیع بن الجراح، ابوعلی جوزجانی، بشر حافی، ابوحفص حداد، یوسف بن حسین، ابوالقاسم حکیم، حلاج، بوسعید خراز، احمد بن خضرویه، ابراهیم خواص، ابواللرداء، ابوعلی دقاق، مالک دینار، یحیی بن معاذ رازی، ابوالفضل حسن سرخسی، لقمان سرخسی، سمری سقطی، ابوعبدالرحمن سلمی، جابر بن سمیره، بوعلی سیاه، شبلی، رابعه عدویه، بوجعفر قاینی، ابوعلی قرشی، ابوالعباس قصاب، معروف کرخی، انس بن مالک، عبدالله بن مسعود، ذوالنون مصری، ابوعثمان مغربی، مقداد، ابوطالب مکی، ابوالقاسم نصرآبادی، ابوبکر واسطی، ابوبکر وزّاق و ابوعبدالله حذیفه بن یمان.

فهرست‌هایی سودمند برای کتاب تنظیم شده است که کار پژوهش و دست‌یابی به مطالب کتاب را آسان می‌کند:

۱. فهرست آیات قرآنی.
۲. فهرست احادیث و اقوال.
۳. فهرست اشعار فارسی و عربی.
۴. فهرست اصطلاحات و تعبيرات عرفانی.
۵. فهرست منابع و مأخذ.